

LIETUVOS ĮSITRAUKIMO Į UKRAINOS ATSTATYMĄ IR ATSIGAVIMĄ GAIRĖS 2024–2027 m.

Kontekstas ir esminės Lietuvos įsitraukimo prielaidos

2022 m. vasario 24 d. prasidėjusi Rusijos plataus masto invazija ir trečius metus tęsiamas brutalus Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą sukėlė beprecedenčių kančių žmonėms ir padarė milžinišką žalą Ukrainos ekonomikai, infrastruktūrai, socialinei aplinkai ir gamtai. Tarptautinės migracijos organizacijos duomenimis, daugiau kaip 14,6 mln. ukrainiečių buvo priversti palikti savo namus. Dešimtys tūkstančių žmonių žuvo gindami savo šalį arba tapo Rusijos atakų aukomis. 2024 m. kovo mėn. duomenimis, tiesioginė žala Ukrainos infrastruktūrai ir pastatams viršijo 152 mlrd. JAV dol., bendri atstatymo ir ekonomikos atsigavimo kaštai – sudarė 486 mlrd. JAV dol.¹ 2024 m. vasario mėn. duomenimis, minų ir kitų sprogstamųjų užtaisų yra 156 tūkst. kv. km., arba 25 proc. Ukrainos teritorijos. Nepaisydama sudėtingos situacijos, Ukraina yra pasiryžusi nugalėti agresorę ir atkurti šalį.

Lietuva tvirtai remia Ukrainos nepriklausomybę, suverenitetą ir teritorinį vientisumą, taip pat ir Ukrainos pasirinktą kelią į visateisę ES ir NATO narystę. **Ukrainos pergalė, tvarus šalies vystymasis ir euroatlantinė integracija yra Lietuvos nacionalinis interesas**, todėl Lietuva ne tik teikia Ukrainai karinę paramą, bet ir **prisideda prie jos atstatymo, atsigavimo ir reformų**, įgalinančių kurti laisvą, atsparią ir klestinčią valstybę, įgyvendinimo.

Ukraina yra viena iš svarbiausių Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo šalių partnerių pastaruosius dvidešimt metų. Per šį laikotarpį Lietuva yra įgyvendinusi beveik 300 dvišalių ir regioninių projektų. Didžioji dalis iki karo įgyvendintų projektų buvo skirta instituciniams gebėjimams stiprinti ir teikti paramą demokratiniams procesams, nuo Rusijos karo prieš Ukrainą pradžios susitelkta ir į būtiniosios infrastruktūros atstatymą ir plėtrą. Lietuva buvo viena pirmųjų šalių, dar 2022 m. rugpjūtį pradėjusi švietimo įstaigų atstatymo ir slėptuvių jose įrengimo projektus. Taip pat turime sukaupę sėkmingą ES programų, tokių kaip Europos taikos priemonės, išminavimas, parama viešųjų finansų valdymo srityje, įgyvendinimo patirtį.

Formuodami savo požiūrį į Ukrainos atstatymą, vadovaujamės Ukrainos parengtais strateginiais dokumentais, pvz., Ukrainos planu², Ukrainos Vyriausybės prioritetais³ ir dvišalio dialogo metu įvardintais Ukrainos poreikiais, juos derindami su Lietuvos kompetencija bei finansiniais ir žmogiškaisiais ištekliais. Vertiname donorų koordinavimą kaip būdą laiku užtikrinti efektyvų, skaidrų paramos teikimą, todėl jungiamės prie koordinacinių grupių vietos lygiu ir stebėtojo teisėmis dalyvaujame tarpžinybinės paramos teikėjų Ukrainai koordinavimo platformos veikloje (angl. *Multi-agency Donor Coordination Platform for Ukraine*). Suprantame, kad padėtis Ukrainoje yra labai dinamiška, todėl esame pasirengę greitai ir lanksčiai reaguoti į besikeičiančius šalies poreikius ir paramos teikimo sąlygas.

Tikslai ir apimtis

Šios gairės yra integrali Lietuvos užsienio ir vystomojo bendradarbiavimo politikos dalis. Gairių tikslas – **užtikrinti nuoseklų Lietuvos institucijų, verslo ir nevyriausybinių organizacijų įsitraukimą į Ukrainos atstatymą ir atsigavimą, įvardijant prioritėtines sritis ir planuojamus**

¹ [Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released \(worldbank.org\)](https://www.worldbank.org/)

² [Ukraine Facility Plan \(me.gov.ua\)](https://www.me.gov.ua/)

³ [The Government Priorities | Cabinet of Ministers of Ukraine \(kmu.gov.ua\)](https://www.kmu.gov.ua/)

veikimo būdus. Į gaires bus atsižvelgiama planuojant valstybės biudžeto asignavimus ir priimant sprendimus dėl konkrečių iniciatyvų finansavimo.

Lietuvos įsitraukimo į Ukrainos atsigavimą ir atstatymą tikslai trumpuoju laikotarpiu:

- padėti Ukrainai užtikrinti būtinuosius gyventojų poreikius, atstatant ir vystant infrastruktūrą, atkuriant viešųjų paslaugų teikimą, gerinant jų kokybę ir prieinamumą;
- stiprinti Ukrainos institucijų gebėjimus įgyvendinti reformas, būtinas Ukrainos integracijai į Europos Sąjungą, ir koordinuoti plataus masto atstatymo procesą.

Įgyvendindami minėtus tikslus, taip pat siekiame poveikio vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu:

- kurti inovatyvius, tvarius ir ilgalaikius infrastruktūros atstatymo ir vystymo sprendimus;
- kurti gerąsias praktikas ir plėsti jų taikymą;
- prisidėti prie verslo ir investicijų sąlygų gerinimo;
- dalintis Lietuvos ir Ukrainos partnerysčių pagrindu sukurtais moderniais sprendimais ir patirtimis su kitomis šalimis partnerėmis.

Parama Ukrainos atstatymui, atsigavimui ir euroatlantinės integracijos reformoms yra esminiai gairių elementai, kurie kartu padidins Ukrainos atsparumą ir gebėjimą įveikti Rusijos agresijos padarinius. Gairės neapima humanitarinės ir karinės pagalbos (bet apima iš dalies su karine parama susijusias sritis, tokias kaip humanitarinis išminavimas ir karių rehabilitacija).

Pagrindiniai veikimo principai

Įgyvendindama vystomojo bendradarbiavimo iniciatyvas, Lietuva vadovaujasi paramos efektyvumo principais, Darnaus vystymosi tikslais, Adis Abebos veiksmų darbotvarke ir Paryžiaus susitarimu dėl klimato kaitos. Remdamiesi šiais dokumentais, Lietuvos įsitraukimą į Ukrainos atstatymą ir atsigavimą grindžiame šiais principais:

- **Ukrainos poreikių ir Lietuvos pridėtinės vertės sinergija** – veikiame ten, kur labiausiai reikia ir kur dėl turimos patirties, įdirbio, kompetencijos ir (ar) (politinio) angažuotumo turime ką pasiūlyti.
- **Specializacija ir išplečiamumas (angl. scalability)** – išteklius ir energiją skirsime veikloms, turinčioms tęstinumo, kartotinumą ir plėtros potencialą. Rinkdamiesi, ką ir kaip finansuoti, prioritetą teikiame tokioms iniciatyvoms, kurios turi galimybę augti, pritraukti tarptautinį finansavimą ir partnerių, bei atitinka teigiamo poveikio investavimo principą.
- **Įgalinantys projektai ir bendra kūryba (angl. co-creation)** – prioritetą skiriame projektams, kurie suteikia įrankių, įgūdžių, žinių ir išteklių, reikalingų ilgalaikiai ir tvariai valstybės pažangai. Skatiname Lietuvos ir Ukrainos institucijų ir organizacijų bendrą veiklą, siekiant sukurti inovatyvius sprendimus ir veikimo būdus.
- **Partnerystės ir tarptautiškumas** – teikiame prioritetą projektams, kuriuose pilietinės visuomenės organizacijų, verslo ar tarptautinių donorų pritraukimas leidžia sukurti didesnę pridėtinę vertę ir sustiprinti praktinį poveikį.
- **Daugiašalės ir dvišalės veiklos sinergija** – skatiname Lietuvos institucijų ir organizacijų įsitraukimą į ES ir kitų tarptautinių organizacijų programų įgyvendinimą, tikslingai siekiame dvišalės paramos sąsajų su tarptautiniais instrumentais.
- **Racionalus skubiųjų poreikių derinimas su ilgalaikie tvaraus vystymosi vizija** – vykstant karui, turime išlikti lankstūs, racionalūs ir reaktyvūs, bet kartu siekiame, kad trumpojo

laikotarpio iniciatyvos kurtų plėtros, tvaraus Ukrainos vystymosi ir ES reformų įgyvendinimo pamatus⁴.

Prioritetinės kryptys⁵

1. **Stiprios institucijos** – Ukrainos narystės ES ir tvaraus šalies atsigavimo pagrindas. Prisidedame prie viešojo sektoriaus gebėjimų ir įgūdžių stiprinimo, siekiame plėsti gerąjį valdymą, didinti efektyvumą, atskaitingumą ir įtraukumą.
2. **Saugus ir kokybiškas švietimas** – įgyvendiname infrastruktūros projektus ((at)statome mokymo įstaigas, statome ir įrengiame joms skirtas priešradiacines slėptuves) ir siekiame plėsti „minkštojo poveikio“ projektų skaičių (orientuojantis į švietimo kokybės gerinimą, studentų rengimą, specialistų kvalifikacijos kėlimą, perkvalifikavimą).
3. **Nuo karo nukentėjusių asmenų fizinė ir psichosocialinė reabilitacija ir reintegracija** – siekiame prisidėti prie reabilitacijos infrastruktūros ir paslaugų plėtros, stiprinti gydytojų gebėjimus, kurti standartus ir gerosios praktikos pavyzdžius, kuriuos būtų galima pritaikyti ir kituose reabilitacijos centruose.
4. **Atspari ir auganti ekonomika** – siekiame prisidėti prie ekonomikai augti ir investicijoms pritraukti reikalingų sąlygų gerinimo, įskaitant energijos poreikių ir transporto jungčių, ypač su ES šalimis, užtikrinimą, tvarų teritorijų vystymą ir humanitarinį išminavimą.

Finansavimas

Nuo plataus masto Rusijos karo prieš Ukrainą pradžios iki 2024 m. pabaigos bendra Lietuvos institucijų parama Ukrainai pasieks 1,45 mlrd. eurų. Didžiąją dalį šių lėšų sudaro karinė parama, dvišalė ir daugiašalė finansinė parama – apie 100 mln. EUR, parama energetikos sektoriui sieks daugiau kaip 63 mln. eurų.

Preliminariais duomenimis, Oficiali parama vystymuisi (OPV) 2023 m. Ukrainai buvo 52 mln. EUR, iš jų 13 mln. EUR humanitarinė pagalba. Nuo 2022 m. vasario mėn. į Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos (VBHP) fondą Ukrainos atstatymui iš valstybės biudžeto buvo skirta 24 mln. EUR, daugiau kaip 13 mln. EUR pritraukta iš kitų donorų. Nuo 2022 m. vasario mėn. iki 2024 m. kovo mėn. Lietuva skyrė Ukrainai beveik 70 mln. EUR paramos dotacijų ir garantijų forma per ES ir tarptautines finansų institucijas bei jų fondus.

2025–2027 m. laikotarpiu iš valstybės biudžeto bus siekiama skirti panašios apimties kasmetinį finansavimą per VBHP fondą Ukrainos atstatymo ir atsigavimo projektams įgyvendinti. Daugiašalei paramai per ES ir tarptautines finansų institucijas taip pat siekiama išlaikyti panašų finansavimą.

Instrumentai

Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos (VBHP) fondas

- Lankstus, su biudžetiniais metais nesusietas instrumentas, leidžiantis (ir siekiantis) pritraukti kitų donorų įnašus, skirtus bendrai finansuoti, valdyti ir (ar) įgyvendinti veiklas.

⁴ Geras tokio veikimo pavyzdys yra Ateities mokyklos projektas: pasinaudojant pirmųjų (skubių) švietimo įstaigų atstatymo projektų patirtimi buvo inicijuotas į ateitį orientuotas naujų, aukštos kokybės standartus atitinkančių mokyklų statybas lengvinantis ir greitinantis projektas.

⁵ Plačiau prioritetinės kryptys aprašomos Gairių 1–4 prieduose.

- Fondas finansuoja (negražintinos paramos forma) projektus ir programas konkurso ar tiesioginio finansavimo būdu, taip pat gali skirti bendrąjį finansavimą (angl. *co-financing*) tarptautinių donorų lėšomis finansuojamoms veikloms.
- Fondą valdo URM atstovo vadovaujama taryba, jo veiklą administruoja Centrinė projektų valdymo agentūra (CPVA).

Finansiniai instrumentai verslui, administruojami ILTE (Investicijų Lietuvos ekonomikai agentūra, buvusi INVEGA):

- Eksporto kredito garantija (EKG) Lietuvos eksportuojančiam verslui leidžia plėsti eksporto rinkas (įskaitant Ukrainą) ir didinti eksporto apimtis, mažinant politinę riziką ir kredito riziką dėl pirkėjų nemokumo (konsultuojantis su verslu, vertinamos galimybės didinti garantijos sumas).
- Individualios garantijos apyvartinių lėšų kredito linijai, kurios pagrindu gali būti formuojama bankinė sutarties įvykdymo garantija.

Esant pagrįstam poreikiui, šių priemonių kriterijai gali būti peržiūrėti. Taip pat ILTE analizuoja „portfelinės“ UA veikiančių bankų garantijos ir bendro projektų finansavimo su kitomis tarptautinėmis finansų institucijomis galimybes.

Galimas dotacijų instrumentas verslui:

- Remiantis gera praktika siekiama sukurti ankstyvas tvaraus verslo partnerysčių fazes palaikančią priemonę, kurios tikslas – pagalba ilgalaikiam įsisteigimui besivystančioje rinkoje⁶.

Kita pagalba verslui, norinčiam prisidėti prie Ukrainos atstatymo:

- Inovacijų agentūra plėtoja „B2 Lithuania“ platformą verslui <https://b2lithuania.com/>, joje teikiama įmonių atrankos galimybė ir įmonių, suinteresuotų dalyvauti Ukrainos atstatymo projektuose, katalogas, taip pat informacija apie su Ukrainos atstatymu susijusius renginius, projektus, aktualijas.
- Dalyvavimas tarptautiniuose renginiuose, parodose, skirtose Ukrainai atstatyti, konferencijose, dvišaliuose forumuose, pristatant Lietuvos verslo pajėgumus ir galimybes prisidėti prie Ukrainos atstatymo projektų, bei dvišalių verslo renginių, skirtų keistis gerosiomis praktikomis, organizavimas.
- Periodiniai renginiai, kuriuose suinteresuotam Lietuvos verslui pristatomos galimybės, buvusių projektų sėkmės istorijos ir pamokos, supažindinama su rinkos ir verslo teisės aplinka Ukrainoje.
- Inovacijų agentūra platina informaciją apie skelbiamus tarptautinius kvietimus ir konsultuoja verslą, kaip konkurencingiau į tokius kvietimus reaguoti.

Daugiašalės paramos instrumentai – tai URM ir Finansų ministerijos ar kitų institucijų skiriami savanoriški įnašai tarptautinėms organizacijoms, fondams ir programoms. Veikdami per tarptautines organizacijas, siekiame atliepti Ukrainos poreikius bei užtikrinti organizacijos stiprybių pritaikymą prisidedant prie Ukrainos atsigaivimo ir atstatymo, reformų darbotvarkės įgyvendinimo. Prioritetą

⁶ Instrumentą planuojama kurti remiantis užsienyje egzistuojančiais pavyzdžiais (Suomijos [Finnpartnership - Finnpartnership](#); Nyderlandų [Ukraine Partnership Facility - UPF \(rvo.nl\)](#)).

teikiame Lietuvos prioritetus atitinkančioms sritims, kuriose Lietuva turi galimybių būti paramos programos bendrakūrėję, o mūsų įnašas gali padėti mobilizuoti kitų donorų indėlius.

Stebėseną ir vertinimą

Atsižvelgiant į paramos Ukrainai svarbą ir beprecedentę situaciją (lygiagrečiai vyksta karo veiksmai ir šalies atstatymas), ypač daug dėmesio skirsime Gairių įgyvendinimo stebėsenos ir vertinimo užduotims.

Planuodami stebėseną ir vertinimą taikysime 3 EBPO Paramos vystymuisi komiteto kriterijus:

- veiksmingumo – ar pasiekti numatyti tikslai;
- efektyvumo – ar tinkamai panaudoti ištekliai;
- poveikio – kokį pokytį pavyko įgyvendinti.

Vertinimas pasitarnaus kaip mokymosi ir žinių šaltinis, leisiantis identifikuoti pasiteisinusius ir nepasiteisinusius sprendimus, atitinkamai koreguoti veikimo būdus ir formuoti gerąją praktiką.

Tarpiniams ir galutiniams rezultatams aptarti bus surengtos Lietuvos ir Ukrainos institucijų konsultacijos.

Veiklos koordinavimas, pagrindinės veikiančiosios institucijos

Užsienio reikalų ministerija – pagrindinė Lietuvos įsitraukimą į Ukrainos atsigavimą ir atstatymą koordinuojanti institucija.

Finansų ministerija – atsakinga už įnašus į pagalbos Ukrainai instrumentus, finansuojamus per ES biudžetą ar tarptautines finansų institucijas.

Centrinė projektų valdymo agentūra (CPVA) – (techninio) įgyvendinimo ir administravimo kompetencijų centras, kuriame kaupiamas pagrindinis Lietuvos įdirbis ir patirtis, ilgainiui įgalinantis kitų ekosistemos dalyvių veiklą. CPVA atitinka Europos Komisijos nustatytus ES standartų vertinimo pagal ramsčius (angl. *pillar assessments*) kriterijus ir gali tiesiogiai valdyti ES investicijas, taip pat įgyvendina ar administruoja kitų tarptautinių donorų programas.

ILTE – valstybės valdoma finansų įstaiga, kurios pagrindiniai veiklos tikslai yra teikti finansines paslaugas, įgyvendinti ir administruoti finansines ir kitokio pobūdžio verslo finansavimo priemones. ILTE yra atsakinga už finansinių instrumentų verslui kūrimą ir administravimą.

Inovacijų agentūra – Lietuvos verslo inovacijų, verslumo ir eksporto skatinimo partneris, veikiantis kaip nacionalinė inovacijų ekosistemos platforma. Agentūra teikia pagalbą Lietuvos verslui, siekiančiam įsitraukti į Ukrainos atstatymo ir atsigavimo projektus.

Kitos Lietuvos Respublikos institucijos pagal savo kompetencijos sritis.

Koordinaciniai mechanizmai

Gairės tvirtinamos Vyriausybės protokoliniu sprendimu. Gairių įgyvendinimo progresas 2 kartus per metus bus aptariamas Nacionalinėje vystomojo bendradarbiavimo komisijoje, kurią sudaro visų suinteresuotų institucijų, nevyriausybinų organizacijų ir verslo atstovai.

Siekdamos laiku užtikrinti efektyvią paramą Ukrainai, visos Lietuvos Respublikos institucijos, inicijuojančios paramos teikimą, savo planus derina su Užsienio reikalų ministerija.

2024 m. vasario mėn. sudaryta URM vadovaujama tarpinstitucinė darbo grupė (TDG) su Lietuvos įsitraukimu į Ukrainos atstatymą ir atsigavimą susijusiems klausimams koordinuoti ir spręsti. TDG vertina iniciatyvų atitiktį Gairėms, kasmet atlieka šių Gairių peržiūrą pagal kintančią geopolitinę ir socialinę-ekonominę situaciją, prireikus teikia teisinio reguliavimo tobulinimo pasiūlymus.

Siekiant sustiprinti Lietuvos įsitraukimą į Ukrainos atsigavimą ir atstatymą, URM paskirtas ambasadorius ypatingiems pavedimams Ukrainos atstatymo ir atsigavimo klausimams koordinuoti, siekiama stiprinti LR ambasados Ukrainoje personalą ir plėsti CPVA veiklą Ukrainoje.